

Factsheet **katholicisme**

Radicalisering en Polarisering

Deel van een reeks Factsheets over levensbeschouwelijke radicalisering in het kader van het EDUC8-Project.

Ontwikkeld door het Centrum Academische Lerarenopleiding aan de Faculteit Theologie en Religiewetenschappen, KU Leuven.

Introductie

De katholieke boodschap en de Katholieke Kerk zijn aan iedereen gericht, **katholiek** (afkomstig van het Griekse woord καθολικός) betekent met name **'universeel'**. Het katholicisme is de grootste denominatie binnen het christendom met wereldwijd ongeveer 1,3 miljard gedoopte leden. Het katholieke geloof is gebaseerd op de leer en de inspiratie van **Jezus Christus**. Jezus werd geboren in de eerste eeuw van de christelijke jaartelling in Palestina en was een uniek persoon. Hij kondigde het **Koninkrijk van God** aan: een koninkrijk van liefde, niet van macht.

Vandaag leven katholiek gelovigen over de hele wereld. Hoewel de statistieken voortdurend blijven veranderen, is bijna 18% van de wereldbevolking gedoopt katholiek (lid van de Katholieke Kerk). In Afrika is 19,35% van de bevolking katholiek, in Amerika 63,71%, in Azië 3,29%, in Europa 39,69% en in Oceanië 26,34%.

Structuur

De **paus** (ook wel de bisschop van Rome genoemd) is het hoofd van de Katholieke Kerk. Hij woont in Vaticaanstad, de hoofdzetel van de Katholieke Kerk. Naast de paus zijn er nog andere ambten binnen de Kerk: **bisschoppen, priesters en diakens**. De Katholieke Kerk beschouwt de paus als de opvolger van de apostel Petrus, en de bisschoppen als de opvolgers van de apostelen van Jezus. Katholiek gelovigen die geen formeel ambt bekleden in de Kerk worden **'leken'** genoemd. Leken worden geroepen om zich te engageren in de samenleving vanuit een christelijke inspiratie.

Figuur 1. De paus is het hoofd van de Katholieke Kerk.

Dagelijks leven

Hoe is het katholieke geloof en de katholieke traditie aanwezig in het dagelijkse leven van katholiek gelovigen? Verschillende gebruiken, rituelen en voorwerpen zijn belangrijk en bepalen mede het dagelijks leven.

Ten eerste kent de katholieke traditie **zeven sacramenten** die belangrijke overgangsmomenten in het leven van gelovigen markeren. Een sacrament is een ritueel in de Katholieke Kerk waarbij God en mens elkaar ontmoeten. De zeven sacramenten zijn: het doopsel, de eucharistie, het vormsel, het huwelijk, de priesterwijding, de ziekenzalving en het sacrament van boete en verzoening.

Naast de zeven sacramenten zijn er ook andere belangrijke gebruiken en rituelen, verbonden aan een bepaalde feestdag met een speciale betekenis voor de gelovigen. Het zijn verschillende momenten doorheen het jaar waarbij katholieken samen hun geloof beleven. Het **liturgisch jaar** kan ingedeeld worden in verschillende periodes en focust grotendeels op twee belangrijke feestdagen: Kerstmis en Pasen. Pasen is het symbool van hoop en toekomst. Het lijden, de dood en de **verrijzenis** van Jezus Christus vormen de kern van het christelijk geloof. Ook op momenten die het leven onderbreken, kunnen gelovigen samen kracht vinden in hun geloof. Het **hiernamaalsgeloof** houdt in dat katholieken geloven in een leven na de dood. De overleden persoon zal voortbestaan in het hiernamaals, een gave van God.

Daarnaast zijn er natuurlijk nog veel andere elementen die belangrijk zijn voor katholiek gelovigen. Denk maar aan de **Bijbel** of de geloofsbelijdenis van de Kerk. Ook vieringen in de kerk, gebeden (bijvoorbeeld het Onzevader), verering van heiligen (zoals Maria), bedevaart(en) en sociaal engagement in de wereld spelen een belangrijke rol in het dagelijkse leven van katholiek gelovigen.

Figuur 2. *Het Laatste Avondmaal* van de kunstenaar Leonardo da Vinci, is een van de meest bekende schilderijen in de Westerse wereld. Het toont het Laatste Avondmaal van Jezus en de apostelen, zoals neergeschreven in de evangeliën. Jezus vroeg aan zijn leerlingen om de maaltijd op deze manier te blijven herhalen, daarom komt de Kerkgemeenschap al vanaf het begin samen om de eucharistie te vieren.

De Katholieke Kerk kent vandaag de dag verschillende uitdagingen. Hieronder schetsen we een kort overzicht.

Processen van secularisering en pluralisering vormen een uitdaging voor de katholieke traditie. **Secularisering** verwijst naar het verdwijnen van (de rol van) religie uit de samenleving. De evidente aanwezigheid van het katholicisme in het dagelijkse leven van individuen en groepen wordt geleidelijk aan steeds minder gekend en beleefd. Daarnaast is er ook de uitdaging van de **pluralisering**: de katholieke traditie is niet langer vanzelfsprekend in het leven, denken en handelen van groepen en individuen. De Kerk moet haar plaats en rol vinden in een pluralistische wereld.

Naast de uitdagingen van secularisering en pluralisering, zijn er nog andere kwesties die ter discussie staan binnen de Katholieke Kerk. De **rol van de vrouw in de Kerk** is hier een voorbeeld van. Vrouwen kunnen binnen de Kerk taken op zich nemen, maar zij mogen geen gewijde ambten bekleden. Verder is er ook een sterke discussie over het perspectief van de Kerk op **homoseksualiteit**: homoseksuele relaties en vooral handelingen worden door de Kerk niet aanvaard. Zowel binnen als buiten de Kerk wordt dit steeds meer in vraag gesteld.

Ten slotte wordt de Kerk sinds het einde van de 20e eeuw geconfronteerd met talrijke beschuldigingen van **seksueel misbruik**. De Kerk wordt vaak verweten dat zij niet genoeg doet om de slachtoffers te steunen en te beschermen. Dit beschadigt het morele gezag van de Katholieke Kerk.

Polarisering

Religie, polarisering, radicalisering en geweld worden vaak met elkaar verbonden. Hoe kunnen we jongeren verder doen kijken dan de verschillende vormen van polarisering en radicalisering, hoe is het mogelijk om veerkracht en weerstand op te bouwen tegen polarisering en radicalisering in het katholieke geloof en de katholieke traditie?

Het katholieke geloof en religie zijn gebaseerd op de leer en de inspiratie van Jezus Christus. Jezus zelf leefde in een gepolariseerde wereld en doorbrak de polarisatie van zijn tijd. Hij doorbrak barrières door zieken aan te raken, tollenaars te bezoeken, zondaars te ontmoeten, enzovoort. Jezus vergeeft, zelfs tot op het kruis.

Hoe kunnen we omgaan met de bestaande diversiteit in onze samenleving vandaag de dag? Hoe kunnen we 'de andere' ontmoeten? Met betrekking tot deze vraag kunnen katholieken het Bijbelverhaal genaamd *'De ontmoeting van Jezus met de Syrofenicische vrouw'* (Mc 7, 24-30) lezen. Dit Bijbelverhaal reflecteert in beeldtaal over de universele zending van het christendom. Het biedt de kans om na te denken over de ontmoeting en de houding ten opzichte van de 'vreemde andere'. Marcus 7, 24-30 toont het verhaal van de ontmoeting tussen Jezus en de Syrofenicische vrouw. Voor Jezus en zijn volgelingen was de Syrofenicische vrouw een vreemde, een 'heidense'. De vrouw heeft van Jezus gehoord en vraagt hem om haar zieke dochter te helpen. Het gesprek/de dialoog met de Syrofenicische vrouw leert Jezus dat het Koninkrijk van God niet alleen gericht is voor één gesloten groep, maar voor iedereen. **In Gods Rijk durven katholieken, net als Jezus, hun grenzen verleggen, luisteren naar de noden van anderen en polarisering doorbreken.**

Een letterlijke lezing van Bijbelse teksten kan geweld en intolerantie veroorzaken. Er wordt dan één enkele betekenis uit de tekst gehaald en aan iedereen opgelegd. Dat gebeurt meestal door mensen die op dat ogenblik de macht in handen hebben. Bij een letterlijke lezing bestaat er bijvoorbeeld het gevaar dat de Bijbel gebruikt wordt om apartheid te legitimeren, om vrouwen te discrimineren, om de natuur geweld aan te doen, enzovoort. Daartegenover zal een **symbolische lezing van de Bijbel en een symbolische omgang met het geloof** leiden tot een tolerante houding in deze diverse samenleving.

Bij een symbolische lezing van Bijbelverhalen is niet alleen de ontstaanscontext van belang, maar ook de hedendaagse context waarin het verhaal gelezen wordt. Dit wordt ook wel **'recontextualisering'** genoemd. Bij recontextualisering worden aspecten van het christelijk geloof, zoals Bijbelverhalen, met een hedendaagse bril bekeken waarbij de interactie tussen tekst en context kan leiden tot nieuwe interpretatiemogelijkheden. **Een symbolische lezing gaat in tegen radicalisering en polarisering**, er is nooit één interpretatie die aan iedereen kan worden opgelegd en er is altijd ruimte om de dingen anders te bekijken in het licht van het Rijk Gods. Een symbolische houding moedigt katholieken aan om zich open te stellen voor de diversiteit rondom ons. Het spoort katholieken aan om zorg te dragen voor de natuur, de dieren en voor iedere medemens.

Figuur 3. De Bijbel is het geloofsboek van katholieken, katholiek gelovigen richten zich bij het bidden tot God.

Toch wordt de wereld nog steeds geconfronteerd met uitdagingen van ongelijkheid, onrechtvaardigheid en armoede. De **sociale leer** van de Kerk wil zich hiervoor engageren. Sociale inzet is een belangrijk deel van het katholieke geloof. De sociale leer van de Kerk heeft zich doorheen de tijd sterk ontwikkeld: vanuit liefdadigheid en naastenliefde is de kerkelijke sociale leer sinds de encycliek *Rerum Novarum* (1891) van paus Leo XII uitgegroeid tot een onderbouwde visie op welvaart en welzijn. De sociale leer wilt niet alleen oproepen tot liefdadigheid en naastenliefde, maar tracht een rechtvaardige structuur op te bouwen in dialoog met de actuele context.

Verscheidene **vredeencyclieken**, zoals *Pacem in Terris* van paus Johannes XXIII (1963) en *Fratelli Tutti* van paus Franciscus (2020), roepen op om samen te bouwen aan een vreedevolle en rechtvaardige wereld. Tal van christenen en christelijke organisaties voelen zich hierdoor geïnspireerd en engageren zich voor het welzijn van de andere.

"Vrede is een orde, die als grondslag heeft de waarheid, als norm de rechtvaardigheid, als bezieling en voltooiing de liefde, en als uiterlijk kenmerk de vrijheid."

Pacem in Terris, Paus Johannes XXIII, 1963

"Isolatie, nee. Nabijheid, ja. Cultuur van confrontatie, nee. Cultuur van ontmoeting, ja."

Fratelli Tutti, Paus Franciscus, 2020

Polarisering is aanwezig in de gehele geschiedenis van de Katholieke Kerk, zowel binnen als buiten de geloofsgemeenschap. Wat conflicten, geweld, oorlog en vrede betreft, heeft de Katholieke Kerk een lange traditie van de **rechtvaardige oorlogstheorie** gekend. Deze theorie beschrijft zes voorwaarden (afhankelijk van context, tijd en plaats) voor het aangaan van een gewapend conflict en het rechtvaardigen van het gebruik van geweld. Deze voorwaarden zijn bedoeld om oorlog en geweld zoveel mogelijk te vermijden. Binnen de Katholieke Kerk heeft deze theorie nog steeds een grote invloed op het denken over oorlog en vrede, zowel in het verleden als nu.

Sinds het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965), luidt er binnen de Kerk steeds vaker de roep om over te stappen van een 'rechtvaardige oorlog' naar een '**rechtvaardige vrede**'. Geweld moet niet alleen worden uitgesteld. Niet elke vrede is immers goed. Ook tijdens periodes waarbij oorlog afwezig lijkt te zijn, is vrede soms gebaseerd op de onderdrukking en uitbuiting van individuen. We moeten een wereld opbouwen waarin geweld en onderdrukking daadwerkelijk afwezig zijn. 'Rechtvaardige vrede' moet begrepen worden als een pleidooi om enerzijds meer de focus te leggen op een preventieve aanpak van de grondoorzaken van gewapende conflicten, en om anderzijds licht te werpen op een opbouw van een inclusieve en rechtvaardige vrede. De rechtvaardige vrede is gestoeld op de evangelische boodschap van geweldloosheid.

*"Terrorisme komt niet voort uit religie. Het gebruikt religie als excuus.
Religie kan nooit moord, terreur of onderdrukking vergoelijken."*

Paus Franciscus, 2021

Cover: Sint-Pietersplein in Vaticaanstad.

Deze factsheet werd gefinancierd door het Fonds voor interne veiligheid van de Europese Unie - Politie. De inhoud van deze factsheet geeft uitsluitend de mening van de auteurs weer en valt uitsluitend onder hun verantwoordelijkheid. De Europese Commissie aanvaardt geen enkele verantwoordelijkheid voor het gebruik dat eventueel wordt gemaakt van de informatie in deze factsheet.

Copyright © EDUC8 2021. Alle rechten voorbehouden.

